

«СКОРОПИС» ІСТОРІЇ ПРИДНІПРОВ'Я

Геральдика Дніпропетровщини. Офіційні символи територіальних громад та муніципальних утворень: [історичні нариси] /

Автори-упорядники: В.М.Бекетова, О.Ю.Потап; За заг. ред. Н.І.Капустіної.

Д.: Арт-Прес, 2012, 192 с.

Однією зі складових розвитку місцевого самоврядування є його символіка. Знаки, символи, герби вже багато сотень років супроводжують населенні пункти, складаючи своєрідну систему соціального кодування, в якій відображені найбільш органічні елементи їхньої внутрішньої організації. Через геральдичні символи люди намагались представити історичну, культурну та соціальну традиції розвитку різних міст, сіл та місцевостей.

Геральдична традиція Придніпров'я має не дуже тривалу історію. Достеменно відомо, що перші герби місцевих громад з'явилися тут у XVIII ст., коли територія сучасної Дніпропетровської області входила до складу Вольностей Війська Запорозького низового.

Можливо, що відсутність тривалої історичної традиції використання гербів, а також значний проміжок часу, коли герби не використовувалися взагалі (1920-1960-ті рр.), стали причиною незначної уваги дослідників до символіки нашого краю. До того ж в радянський час вивчення гербів, які переважно пов'язувались із соціально ворожим для радянської влади дворянством, було небезпечним заняттям.

Попри те, що на межі 1980-1990-х р. геральдика знову набула актуального звучання, Дніпропетровщина до недавнього часу не мала власної геральдичної історії населених пунктів та територіальних громад. Цю лакуну заповнила книга «Геральдика Дніпропетровщини», яка вийшла друком наприкінці 2012 р. у видавництві Арт-Прес. Автори-упорядники видання – заступник директора з наукової роботи Дніпропетровського національного історичного музею В.М.Бекетова та геральдист-колекціонер, член Ради Українського геральдичного товариства О.Ю.Потап.

Книга має чотири розділи, які є різні за обсягом та наповненням. В першому розділі автори подали інформацію про поняття «герб» та історичні витоки геральдики в Європі взагалі, та Україні зокрема. Початок геральдичної традиції на Придніпров'ї дослідники відносять до другої чверті XVIII ст.¹ Козацькому періоду приділено непропорційно мало уваги, що пов'язано зі слабкою розробленістю теми в цілому. В розділі дано короткий опис печаток Кодацької, Самарської, Орільської, Протовчанської паланок та сотенних міст

¹ Геральдика Дніпропетровщини. Офіційні символи територіальних громад та муніципальних утворень: [історичні нариси] / Автори-упорядники: В.М.Бекетова, О.Ю.Потап; За заг. ред. Н.І.Капустіної. – Д.: Арт-Прес, 2012. – С. 17.

Полтавського полку Царичанки та Китайгорода¹. Більше уваги приділено герботворчості в нашому краї в імперський період. Однак основний матеріал видання стосується історії затвердження гербу губернського центру Катеринослава. Повітові міста Катеринославської губернії обійдені увагою. Натомість висвітлено порядок використання символу губернського центру в різних сферах життєдіяльності населення краю: документообіг, архітектурні споруди, гральні карти, печатки різних установ тощо.

Найменшим за обсягом є другий розділ, присвячений символіці радянського періоду. За інформацією, яку наводять автори, перші символи міст Дніпропетровщини з'явилися у 1966-1967 рр.² Це були «герби-емблеми» Нікополя і Дніпродзержинська³. Також в розділі представлені «герби» Дніпропетровська, Кривого Рогу та деяких інших міст нашої області. Кожен «герб» супроводжується короткою довідкою: історія появи, автори-розробники, час прийняття в якості офіційного «гербу» міста. Емблематика міст радянського періоду авторами оцінюється доволі критично через неоригінальність, порушення геральдичних традицій, низькій художній рівень.

Загалом матеріал, представлений в першому і другому розділі, більше нагадує екскурс в історію розвитку місцевої геральдики. Власне, автори лише окреслили напрямок майбутніх досліджень, які потребують ретельної евристичної роботи та аналізу матеріалу⁴. Однак і цього короткого екскурсу достатньо, щоб зробити певні висновки. По-перше, використана вузька історіографічна база, яка налічує лише два-три десятки невеликих за обсягом статей, що присвячені історії геральдики Дніпропетровщини. По-друге, наявні розриви, як світоглядні так і часові, між різними історичними періодами, що унеможливили еволюційний розвиток геральдики на Придніпров'ї. Розриви призвели до того, що кожен новий період (імперський чи радянський) нівелював попередню геральдичну традицію.

Більш ґрунтовними є розділи третій і четвертий, які логічно взаємопов'язані, оскільки в них мова йде про сучасну символіку Дніпропетровщини. Третій розділ повністю присвячений процесу герботворчості, що триває з початку 1990-х років до наших днів. Основна увагу звернута на процес обговорення проекту та затвердження гербу міста Дніпропетровська. В четвертому розділі представлено зображення та описи

¹ Нині ці території перебувають в складі Дніпропетровської області.

² Емблеми міст і територіальних громад Дніпропетровщини, які існували з другої половини 1960-х до початку 1990-х рр., через численні порушення законів геральдики (щити неправильної форми, дати заснування міст та написи на зображеннях, неправильне відтворення геральдичних фігур і використання кольорів) можна віднести до гербів зі значними застереженнями.

³ Геральдика Дніпропетровщини. Офіційні символи територіальних громад та муніципальних утворень: [історичні нариси] / Автори-упорядники: В.М. Бекетова, О.Ю. Потап; За заг. ред. Н.І. Капустіної. – Д.: Арт-Прес, 2012. – С. 50-51.

⁴ Основною джерельною базою цих розділів стала колекція Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького.

обласного гербу і прапору, а також гербів та прапорів 22 районів, 17 міст, 4 селищ, 6 сіл та 3 територіальних громад Дніпропетровської області.

Аналізуючи герботворчість на сучасному етапі, автори зазначають, що він не позбавлений недоречностей і помилок. Однак, на думку авторів-упорядників, доброю ознакою є той факт, що у більшості гербів, затверджених в останні два десятиліття, розробники намагалися врахувати історичні традиції, які мали місце на наших землях від козацьких часів до сьогодення.

Найбільш сильною стороною книги, на нашу думку, є її багатий ілюстративний матеріал. Тут представлені зображення десятків оригінальних документів, різних артефактів (в першу чергу гербів, печаток, емблем та ін.) і символів, які органічно доповнюють текст та наочно представляють історію розвитку геральдики на Придніпров'ї. Цікавими і корисними для читачів будуть методичні рекомендації Українського геральдичного товариства з питань геральдики (с. 182-185).

Через свою символічність, геральдика носить ареол втаємниченості і загадковості. Тому вона така приваблива не лише для дослідників, але й для пересічних мешканців будь-якого села чи міста. Знання мови геральдики, цього «скоропису» історії, дозволяє краще зрозуміти і осягнути наші історичні корені. Адже без знання геральдичної традиції уявлення про певну місцевість буде не повним. Авторам книги вдалося розкрити деякі таємниці історії Дніпропетровщини через її гербову символіку.

Надійшла до редколегії 20.05.2013 р.